

Møte for lukkede dører, Stortinget 27. januar 1938

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 27. januar 1938 kl. 10.00

President: Hambro.

Dagsorden:

1. Innstilling fra finans- og tollkomiteen om tollforandring for friske vindruer og pærer. (Innst. S. A.).
2. Utenriksministeren vil gi utenrikspolitiske meddelelser.

Efter forslag av presidenten besluttet enstemmig:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet.
3. Utenriksråden, ekspedisjonschef Smith, og byråchefene Tostrup og Rolf Andersen får adgang til å overvære møtet.

Presidenten: Representanten Hambro som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Sak nr. 1.

Innstilling fra finans- og tollkomiteen om tollforandring for friske vindruer og pærer. (Innst. S. A.).

Komiteen hadde innstillet:

Fra den tid Kongen bestemmer, skal den gjeldende tolltariffs poster "Fruker 1. b. og d." samt § 5, 2net avsnitt i tolltariffens innledende bestemmelser lyde således:
Fruker 1. b. vindruer 1 kg. kr. 0,02

Tara: Fustasjer og kasser 33 pct.

Anm: Vindruer inngår i tiden mars til og med juli mot en toll av kr. 0,01 pr. kg.

Fruker 1. d. epler og pærer:

1. i tiden fra og med 1. august til og med 15 mars 1 kg. kr. 0.40
2. i tiden fra og med 16. mars til og med 31 juli:
 - a. epler 1 " " 0.20
 - b. pærer 1 " " 0.10

Anm: Tolldepartementet kan i særlige tilfelle bestemme, at tollen for epler og pærer i tiden fra og med 1 august til og med 15 mars opkreves med kr. 0.20 pr. kg.

§ 5, 2net avsnitt.

Av følgende varer blir dog innførselstollen å beregne med vedføyede prosenter:

Av epler

i tiden fra og med 1 august til og med 15 mars:

- i fortollet stand 50 %
- i ufortollet stand 100 %

Møte for lukkede dører, Stortinget 27. januar 1938

i tiden fra og med 16. mars til og med
31 juli:
i fortollet stand 33 1/3 %
i ufortollet stand 50 %

Av pærer

i tiden fra og med 1. august til og med
15 mars:
i fortollet stand 29 %
i ufortollet stand 40 %
i tiden fra og med 16. mars til og med
31 juli:
i fortollet stand 9 %
i ufortollet stand 10 %

Av kaffe o.s.v. (som nu).

Votering:

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Sak nr. 2.

Utenriksministeren vil gi utenrikspolitiske meddelelser.

Statsråd Koht:¹ Eg har bede om å få dette høvet til å leggja fram for Stortinget ymse faktiske opplysningar som eg ikkje godt kan tala om for opne dører, men som kan vera nyttige for Stortinget å ha kjennskap til når det skal dryfta utanrikspolitiske spørsmål. Eg går ut ifrå at eit ålment ordskifte om utanrikspolitikken vår må bli ført for opne dører, og det er ikkje tanken min å innby til noko slikt idag. Det er berre nokre einskilte spørsmål som eg tykkjer det er turvande på fyrehand å gjeva opplysning om.

Fyrst vil eg då greia noko ut om Bryssel-konferansen i november som var, og om korleis det japansk-chinesiske spørsmålet då låg fyre. Når Noreg var innbede til å vera med i denne konferansen, so var det, som Stortinget veit, for di Noreg i 1925 hadde gått med på Washington-avtalen frå 1922 om China, den avtalen som vanleg blir kalla nimakt-avtalen for di han frå fyrsten vart gjort upp millom ni statar: dei Foreinte Statane i Amerika, Belgia, Stor-Britannia, China, Frankrike, Italia, Japan, Nederland og Portugal. Det kan vel vera tvilsomt om ein i Noreg hadde fullt oversyn over kva pliktene etter denne avtalen kunde føra med seg den gongen regjeringa vår gjorde vedtak om å skriva under. Det som ho vel fyrst og fremst la vekt på, det var at avtalen sette upp grunnsetninga om "open dør". Men avtalen la dessutan på underskrivarane ein skyldnad til å hjelpa China med å halda uppe ei "stødig og kraftig regjering", og det var denne skyldnaden det vart krav på då Japan tok til å senda hærmakt inn i China i juli i fjor. Vi kan vel no segja at vi vilde i denne situasjonen ha vore glade om vi hadde halde oss utanfor avtalen; for den skyldnaden det her vert spørsmål om, høvde ikkje for ein små- stat som Noreg. Men

¹ Herfra gjengitt etter stensil.

Danmark og Sverige hadde gått med, dei og, so dei var for so vidt i same stoda. Og dei vart då og bedne med i Bryssel-konferansen.

Etter ni-makt-avtalen var alle underskrivarane pliktige til å byta ut meiningar med kvarandre om situasjonar som kunde gjera det naudsynt å setja traktatplikten i verk. Men det stod ikkje noko serskilt om at dei då skulde møtast i samla konferanse, og eg må segja at eg for min part var mest huga på at vi skulde svara nei-takk til innbjodinga til Bryssel; det hadde ikkje vore so vanskeleg å gjeva grunnar for det. Eg meinte at om vi tok sess i slik ein konferanse, so vilde det ikkje bli lett for oss å halda oss fri for dei konsekvensane som då vilde melde seg, og segja nei til tiltak som vi kanskje slett ikkje hadde hug til å vera med på. Eg må vedgå at eg alt på fyrehand hadde ei sterk mistru til stormaktene at dei vilde gjera upp politikken sin berre etter omsyn til sine eigne maktinteresser, og at vi små-statane måtte nøggjast med å gjera teneste for dei: Hendingane i Etiopia-konflikten hadde styrkt denne mistrua mi, og eg hadde sett altfor mykje av same interessepolitikken fyrre gongen det var strid millom China og Japan, i Mansjukuo-konflikten 1932. Eg hadde inga lyst til at Noreg skulde bli blanda upp i ein politikk av same slaget.

Eg la desse tankane fram for både den danske og den svenske regjeringa straks same dagen vi fekk innbjodinga til Bryssel-konferansen - det var den 11 oktober. Men både i Danmark og i Sverige meinte dei at dei var nøgde til å taka imot innbjodinga, serskilt kanskje for di ho var utsend etter eit vedtak i Folkesambands-forsamlinga. Noreg kunde ikkje då godt åleine halda seg utanfor, og soleis kom Noreg og med i konferansen.

Sjøelve konferansen satt samla i Bryssel frå 3 til 24 november. Det som vart vedteke der, vart straks kunngjort for ålmenta, so eg skal ikkje taka det uppat her. Eg skal berre minna om at Noreg - i lag med Danmark og Sverige - var med på den oppmaninga som konferansen fyrst gjorde vedtak om å senda til Japan, om at dette landet måtte bli med på konferansen og dryfte den venskaplege midlinga som var formålet for konferansen. Japan sa nei som det fyrr hadde gjort, og so kom då spørsmålet om kva meir konferansen burde gjera. Dette fekk - på ein måte - svaret sitt i det vedtaket konferansen gjorde den 15 november. Det var ein deklarasjon som klårt og greitt avdømde den japanske voldsferda og heldt fram at striden millom partane burde bli løyst med midling. Til slutt heitte det i deklarasjonen at om so dei statane som var samla i Bryssel framleis vona på at Japan ikkje vilde halda fast på avslaget sitt på slik ei midling, so måtte dei då tenkja etter kva for eit sams standpunkt dei vilde taka til situasjonen om Japan endå nekta.

Dette vedtaket vart gjort imot ei røyst (Italia). Men ombodsmennene for dei tri nordiske statane let vera å røysta, og dei gav serskilte fråsegnar om kvifor dei let vera. Om desse fråsegnene har det stått ulike og urette meldingar i blada, og eg skal difor her gjeva dei att i full ordlyd.

Den svenske ombodsmannen sa:

"Ingen kan vera meir lei enn den svenske regjeringa for at dei midlingstiltaka konferansen har gjort endå ikkje har

havt nokon verknad. Etter dette er fastslege, meiner regjeringa mi, som er samd i prinsippa i deklarasjonen, men som ikkje har dei same interessene i Fjern-Oriente som visse andre makter, at ho bør halda seg ifrå å røysta om fyrelegget."

Den norske ombodsmannen, utanriksråd Aubert, sa: "Den norske regjeringa har teke imot innbjudinga til denne konferansen for di ho gjerne vilde hjelpa so langt det var mogleg til å greia konflikten i Fjern-Oriente med fredleg midling. Ingen er meir lei enn mi regjering for at arbeidet åt konferansen endå ikkje har ført til noko resultat. Eg er heilt einig i dei prinsippa som ligg til grunn for den deklarasjonen som er framlagt for oss, og eg torer vona at det endå skal vera mogleg å koma fram med midling til å løysa konflikten med grunnlag i desse prinsippa. Men med di eg held meg til den fråsegna eg gav den 13 november, tykkjer eg det er høveleg at eg held meg ifrå å røysta."

Det som Aubert hadde sagt den 13 november då fyrelegget til deklarasjonen fyrst vart dryft, det lydde soleis:

"Den norske delegasjonen segjer frå om at med di dei skiftande norske regjeringane utan skilnad på politisk farge alltid har halde på fred og rett millom nasjonane og på at stridsspørsmål skal bli løyst med fredleg forhandling, so kan det ikkje vera nokon tvil om koss mi regjering står til ynsket om å få nytta fredlege råder til å løysa den striden vi no syslar med. Eg er då lei for at konferansen endå ikkje har kunna nå fram til noko praktisk resultat. Den norske regjeringa vil stø alle tiltak som ein kan freista på til å få gjort ende på konflikten med midling. Men den norske delegasjonen må taka eit atterhald til det framlegget som no ligg fyre for so vidt det skulde vera mogleg å tolka dette framlegget på den måten at det kan føra fram til tiltak utanfor råma for konferansen slik som ho er oppdregen i sjølve innbjudinga." (I innbjudinga var det berre tale om å få løyst konflikten med ei semje.)

Endeleg sa den danske ombodsmannen i vedtaks-møtet den 15 november: "Eg ynsker å få segja meg samd i dei fråsegnene som no er gjevne av ombodsmennene for Sverige og for Noreg. Mitt land er like eins leitt for at freistnadene på midling har stranda, og eg har same vona om at det endå skal vera mogleg å nå fram til ei løysing med midling. Av liknande grunnar som dei skandinaviske kollegane mine vil eg like eins halda meg ifrå å røysta om teksten i den framlagde deklarasjonen, men eg er heilt einig i dei prinsipper han inneheld."

Avgjersla om å halda seg ifrå å røysta vart teken etter samråd millom dei tri nordiske regjeringane. Dei var elles ikkje frå fyrsten heilt samde om framgangsmåten. Den danske regjeringa vilde helst at vi alle skulde røysta for deklarasjonane, men taka eit atterhald med omsyn på den aksjonen som han peikte fram imot. Utanriksminister Sandler og

eg var einige om at deklarasjonen berre vilde bli endå veikare enn han alt på fyrehand var, om vi skulde segja at han ikkje batt regjeringane til noko slag aksjonsplikt; vi meinte baa to at det var betre å halda seg ifrå å røysta. Sandler hadde elles den tanken at ein kunde gjera framlegg om å taka ut or deklarasjonen ordet "sams" om det standpunktet eller den aksjonen det var peikt på, og at ein då kunde røysta for han. Men for min part tykte eg ikkje det kunde gjera nokon nemnande skilnad om dette ordet gjekk ut. Og endskapen vart då at dei to andre fylgde den lina som eg heldt på.

Eg veit at då vi stod framfyre denne avgjersla i Bryssel, var det andre òg som tok til å tenkja at det hadde vore betre om landa våre slett ikkje hadde vore med på konferansen. Det var berrsynt nok at det var mykje vandare no å bli ståande utanfor vedtaket der. Folk hadde lettare kunna skyna at vi heldt oss burte frå møtet enn at vi no let vera å røysta for det som dei fleste andre var med på. Men etter mi meining var dette no den einaste utvegen. Eg hadde inga tru på at dei andre meinte noko alvorleg med det trugsmålet som kom til slutt i deklarasjonen, og eg så ingen vinning i å vera med på ein tom deklarasjon. Skulde stormaktene likevel koma til å gripa inn, var eg viss på at dei då berre vilde tenkje på å verja sine eigne interesser, og eg ynskte ikkje at Noreg skulde bli part i ei eller anna interessegruppe.

Stortinget har kanskje lagt merke til at grunngevinga for dei nordiske fråsegnene er noko ulik for kvart land. Den svenske fråsegna peikte på dei små interessene Sverige hadde i Aust-Asia, og den danske fråsegna har på ei vis gjort desse orda til sine, med di ho sa seg einig i det som var sagt frå både svensk og norsk side. Men den norske fråsegna nøgdest med å peika på at vi var innbedne til Bryssel til å dryfte fredsrådgjerdar, og anna vilde vi ikkje vera med på heller. Eg trur dette var det sterkaste standpunktet; det heldt seg til den reine retts- og fredspolitikken og blanda ikkje inn interessespørsmålet.

Den trua eg hadde havt på fyrehand, at det i røynda ikkje vilde bli spørsmål om nokon sams aksjon, fekk no fort offentleg stadfesting. Ni dagar etter deklarasjonen frå 15 november slutta Bryssel-konferansen dryftingane sine med ei lang fråsegn som uttala eit fromt ynske om fredleg løysing på konflikten og som sa at no fekk regjeringane få tid på seg til å søkja etter fredlege tiltak for dette formålet. Det var alt som konferansen førde til.

No kunde vel einkvan spørja - og eg har spurt meg sjølv om det - om det kanskje hindra stormaktene i å semjast om ein aksjon, at desse tri nordiske statane ikkje vilde røysta for vedtaket. I seg sjølv vilde det no vera å tilrekna våre tri land altfor stor makt i den millomfolkelege politikken, om vi vilde tru at stormaktene heldt seg ifrå ein aksjon berre for di vi ikkje vilde vera med. Men eg kan no dessutan fortelja at eg etterpå har fått opplysningar som tydeleg viser at stormaktene alt fyre konferansen i Bryssel hadde dryft spørsmålet om ein aksjon mot Japan, men dei vart ikkje samde - so det er klårt nok at mistrua mi til viljen deira var rett.

Dette var det som eg vilde gjera greie for om China-Japan-konflikten og om det norske standpunktet frå Bryssel-

konferansen. Eg skal no gjeva nokre opplysningar om ei serskild side av tilhøvet vårt til Tyskland i dei siste månadene.

Den 4 juni i fjor hende det at det tyske utanriksdepartementet gav melding til den norske legasjonen i Berlin om at føraren og rikskanslaren hadde teke den avgjersla at no for det fyrste skulde tyske borgarar ikkje få lov å taka imot norske ordenar, og at tyske ordenar ikkje måtte bli gjevne til norske borgarar. Grunnen til denne avgjersla - det vart straks sagt ifrå - låg i Ossietzky-saka - det at den norske Nobel-komiteen i november 1936 hadde gjeve fredsprisen til den tyske fredsveneren Carl v. Ossietzky.

Den norske sendemannen peikte med ein gong på at slik ei avgjerd som denne tyske hadde eit politisk innhald, sidan det var statschefane som esla ut ordenar - det sa han frå om same dagen i det tyske utanriksdepartementet. For min part kalla eg den tyske sendemannen i Oslo til meg den 9 juni og sa til han at det som den tyske kanslaren no hadde gjort, ikkje kunde bli teke annleis enn som ei krenking imot den norske kongen, og at det dessutan måtte vedrøra det politiske tilhøvet millom dei to regjeringane. Eg heldt fram for han på nytt det som eg hadde sagt han meir enn ein gong fyrr, at den norske Nobelkomiteen var heilt sjølvstendig i avgjerslene sine og svara ikkje for dei korkje for Stortinget eller Regjeringa. Dessutan peikte eg på kor venskapleg dei norske statsmaktene gong på gong hadde synt seg mot Tyskland både i politikk og i handel, so det var ille at Tyskland no skulde skipla det gode tilhøvet.

Den tyske sendemannen kunde ikkje segja stort til dette; det var klårt nok at han sjølv tykte saka var pinleg. Men han bad om ikkje eg kunde segja offentleg det som eg hadde sagt til han, om at Regjeringa ikkje hadde noko ansvar for fredsprisen. Og eg nemner med det same det som Stortinget kanskje hugsar, at då reglane for Nobelkomiteen var framme til dryfting her den 24 juni, sa eg ifrå om at Regjeringa - sjølv sagt - stod utanfor alle avgjerder om fredsprisen, anten det galdt Ossietzky eller andre.

Når meldinga om at Tyskland braut det ein kallar dekorasjons-samkvemmet med Noreg, kom nett no i fyrstninga av juni 1937, so var det for di dei då nyst hadde gjort vedtak om å setja skipnaden med ordensdekorasjonar på fot att der i landet. Men i røynda hadde dei gjennomført sjølve tingen alt på fyrehand. Den norske Kongen hadde 24 desember 1936 gjeve St. Olavs orden (kommandørkrossen) til professor Engel i Giessen, han som bl.a. hadde gjeve ut dei matematiske verka etter Sophus Lie. Den tyske regjeringa hadde i fyrevegen gjeve samtykket sitt til at hr. Engel skulde få denne ordenen, og dekorasjonen vart framsend til det tyske utanriksdepartementet den 18 februar 1937. Men der vart han liggjande; han kom aldri til professor Engel. I sju andre tilfelle, frå 1 desember 1936 til 17 april 1937, hadde legasjonen i Berlin sendt fyrespurnad til det tyske utanriksdepartementet om det vilde gjeva samtykke til at tyske borgarar fekk St. Olav; men departementet hadde aldri svara.

Det endeframme brotet kom no i juni i fjor, og i den diplomatiske verda i Berlin måtte det straks bli kjent at her var eit brot. For då tyske ordenar for fyrste gong på lenge vart esla ut i dei aller fyrste dagane av juni (fyre 4 juni),

so vart det avgjort at dei to elste av ambassadørane og dei to elste av ministrane i Berlin skulde bli dekorert. Men endå den norske ministeren der var den elste, so vart han sett til sides, og ordenen vart gjeve til dei to neste, den danske og den egyptiske. Det var greitt nok ei uvenleg framferd.

Eg vil nemna at spørsmålet om koss vi på norsk side skulde take desse krenkingane vart dryft i den samlinga av norske sendemenn som eg hadde her i Oslo i dei siste dagane av juli. Meinngane der var noko ulike. Sendemannen vår i Berlin meinte at vi skulde låst som ingenting og ikkje bry oss om det som tyskaner soleis hadde stelt til. Ein annan av sendemennene tykte at krenkinga var so upplagt so det rette vilde ha vore at vi kalla sendemannen vår heim ifrå Berlin, og let legasjonen bli styrd av ein charge d'affaires. For min part tok eg eit millomstandpunkt - og eg trur nok dei aller fleste av sendemennene var einige i det - at vi skulde halda uppe alt samarbeid og samkvem med Tyskland i alt som galdt realitetar og alt som høyrde med i eit korrekt offisielt tilhøve, men ikkje gå lenger heller, so vi soleis skulde halda oss tilbake når det var spørsmål om venskapsformer utanfor ålmenn diplomatisk plikt.

I samsvar med dette standpunktet hadde eg den 8 juni telegrafert til legasjonen i Berlin at han skulde svara nei-takk på innbjudinga til Nordische Gesellschaft i Lübeck midt i same månaden. Dette Nordische Gesellschaft er ein privat samskipnad - for so vidt som ein kan tale om private samskipnader i Tyskland i våre dagar. Det har møte kvart år i Lübeck, og i dei tri-fire siste åra har dei nordiske legasjonane i Berlin vore innbedne dit. I 1935 møtte då den norske legasjonen, og den norske sendemannen var jamvel "protektor" for ein nordisk musikkfest som selskapet det året fekk i stand. Men so hadde vi den leie opplevinga, at då Norsk Komponistforening etter innbjuding hadde valt representantar til denne musikkfesten, so fekk vi varsku om at ein av dei ikkje vilde vera velkomen for di han - etter som det vart sagt - ikkje var heilt arisk, kona hans jamvel rein jøde. Slikt var ikkje bra for oss å måtte tola; det synte seg på den måten at dei på tysk side vilde bruke censur på dei som vi vilde senda til desse møta. Og vi kan no ikkje vera blind for heller at Nordische Gesellschaft i stor mun er tenkt til reidskap for nazistisk propaganda. Det neste året, i 1936, let eg difor legasjonen i Berlin svara at han ikkje hadde høve til å møta fram. Og no i 1937 var det mest sjølvsagt at vi svara nei-takk. Eg trur no ikkje heller nokon kan segja at det skulde vera ein skyldnad for oss å vera offisielt representert i slikt eit selskap.

So fekk vi i august i fjor den vanlege innbjudinga til legasjonen om å vera med på den nasjonalsocialistiske partidagen i Nürnberg i september. Frå fyrsten var det berre nokre få framande legasjonar som hadde møtt fram på desse partimøta. Men etter kvart hadde det vorte fleire, soleis rett mange i 1936. Og sendemannen vår i Berlin melde no i 1937 at venteleg dei aller fleste legasjonane vilde møta. Eg kunde likevel ikkje rekna dette for diplomatisk plikt. Eg veit nok at partiet i Tyskland er noko anna enn i dei fleste andre landa, men ein endefram statsinstitusjon er det då ikkje. Eg har høyr

det har vore sagt at den norske legasjonen i Moskva møter fram på dei kommunistiske landsmøta der burte; men eg har røkt etter dette, og det er slett ikkje tilfellet. Det skulde heller ikkje vera noko brot på korrekt diplomatisk samkvem at vi heldt oss burte ifrå den tyske partidagen dette året likso vel som alle åra fyrr, og soleis som dei fleste andre legasjonane hadde gjort heilt fram til 1936. Eg let då legasjonen svara at han dess verre var hindra ifrå å koma til møtet dette året. Det hadde kanskje ikkje vore so hyggeleg heller for ein norsk ombodsmann å sitja på denne partidagen; for der hadde han mått høyra på at ein av dei offisielle talane hadde ein kvass brodd mot Noreg for Ossietzky-saka. Men avslaget var i det minste so høfleg som det kunde vera, og det tok ikkje noko standpunkt for dei åra som kjem.

Eg har i det heile gjort alt det eg kunde til å hindra at brotet i dekorasjonssamkvemmet skulde vida seg ut og draga anna etter seg. Fyrst og fremst har eg late vera å la det bli kjent at den tyske regjering hadde krenkt oss på denne måten, og eg har utan motmæle late ymse norske blad kasta sig over meg for di eg ikkje let legasjonen vår møta i Nürnberg; eg tenkte det var betre at dei slo laus på meg enn at dei skulde koma til å nytta altfor harde ord imot Tyskland. Det var fyrst no for vel fjortan dagar sidan, då eit stort blad her i Oslo skreiv at avslaget til Nürnberg var ein utvilsom "fornermelse" mot Tyskland, at eg let pressa i strengt trumål få kunnskap om den rette samanhengen; for eg vart redd at når eit norsk blad, hovudorganet for eit stort parti, beint fram tok standpunkt for Tyskland mot Noreg, so vilde det bli vandare å få den tyske regjeringa til å gå tilbake frå avgjerda si.

So har eg, som eg alt har nemnt, sagt offentleg ifrå her i Stortinget at dei norske statsmaktene ikkje har havt noko å gjera med Ossietzky-saka. Eg har ikkje freista halde nordmenn tilbake frå møter i Tyskland, og eg hindra ikkje Universitetet frå å la seg representera på universitetsfesten i Göttingen. Eg har ein gong i haust late legasjonen i Berlin bera fram ei takk til den tyske regjeringa for di ho so fort hadde fått i stand ei lov om kvalfangst-regulering i samsvar med avtalen frå London i sumar. Det var ikkje turvande å takka for dette, men vi gjorde det likevel. No nyleg har eg gått med på å draga tilbake ein søknad om eksekvatur for ein ny norsk konsul i Dresden som dei tyske myndighetene ikkje var nøgd med, endå dei ikkje hadde noko serskilt å klaga på han for. Soleis har eg på alle måtar synt at vi i Noreg ikkje ynsker nokon uvenskap med Tyskland. Og i alle reelle spørsmål har eg ikkje merka noko til at nokon ting har skakka i tilhøvet millom dei to landa eller dei to regjeringane.

Eg har tenkt å fylgja same politikken frametter. Det har ikkje skorta på freistnader på å få den tyske rikskanslaren til å skyna at han har gjort noko mot Noreg som han burde sjå til å få gjort om att. Men so lenge krenkingsvedtaket hans står ved lag, so kan ikkje vi på vår side stilla oss annleis. Vi har ei ære å verja om, vi òg.

Eg kjem no fram til eit spørsmål av eit heilt anna slag - tilhøvet til den parten av Spania som opprørshovdingen frå 1936 general Franco har fått lagt under seg. Eg vil for stuttleiken kalle det Franco-Spania.

Upprørsregjeringa har i dette halvt-anna året som borgarkrigen har stått på, gjort stor skade på den norske handelen og skipsfarten på Spania. Eg skal ikkje greia ut dette i det einskilde her; det viktigaste står i den stortingsmeldinga eg la fram i fjor om dei spanske spørsmåla (St.Meld. nr. 37 - 1937). Til aller sist, no den 10 desember som var, har opprørsregjeringa forkynt full blokade imot heile den parten av Spania som ho ikkje har fått herredømet over, og i hovudsaka har ho greidd å gjera denne blokaden effektiv, om ikkje for anna so for di både hyre og trygdingspremie har vorte so høg for farvatna på den kanten. Upprørsregjeringa rår no for ein god mun meir enn halve Spania; og innanfor dette området sitt har ho full styringsmakt. Serskilt greier ho der fullt ut med skipsfart og utanlandshandel, og dette har fått svært mykje å segja for Noreg sidan ho i fjor haust la under seg alle sjøbyane på nordsida. Det har synt seg at både handelen og skipsfarta vår på Franco-Spania har gått sterkt tilbake i dei siste månadene, og i det siste halve året har det kome fullt med klager og krav til Utanriksdepartementet, at no måtte Regjeringa gripa inn og hjelpa.

So lenge borgarkrigen har stått på, har all handelen med Franco-Spania vorte greidd anten med kompensasjonsforretningar eller - i noko mindre mun - mot betaling i reide pengar. Vi har ein clearing-avtale med Spania frå juni 1936, og med grunnlag i den vaka so clearing-nemnda over handelen med Franco-Spania og, om det so her i praksis ikkje kunde bli spørsmål om oppgjerd over clearing. Men clearing-nemnda vart då var at vi slett ikkje alltid fekk selt til Franco-Spania dei varene vi helst vilde av med, og at dei ulike norske næringsgreinene tevla med einannan og gjekk i vegen for einannan når det galdt om å få i stand kompensasjonsforretningar. Clearing-nemnda kom difor til å beda Regjeringa om å taka hand om desse spørsmåla, so ikkje handelen på Spania skulde koma reint på villstyr. Ei norsk hovudvare som klippfisk gjekk det heller lite av til Franco-Spania, men det lukkast å få avsett so mykje av den til Regjerings-Spania og til Portugal so utførsla til heile den pyreneiske halvøya vart vel so stor i 1937 som i 1936. Med fisken frå i fjor har det soleis inga naud nett no. Men det tek alt til å bli spørsmål om å avtala forretningar for fisken som skal bli fanga i år. I den siste store kompensasjonsforretninga i Franco-Spania, frå november i fjor, var det med eit parti saltfisk frå Møre som skal verta levert no i februar som kjem.

Verre er det nett no med sume av dei varene vi hentar frå Spania. Hermetikkfabrikkane klagar seg jammerleg for dei ikkje kan få den olivenolja dei har bruk for til sin produksjon; den olja dei kan få ifrå andre land, er ikkje slik som dei er vande med - det er den spanske olja dei vil ha. Og den sinkmalmen som skal til fabrikkene i Odda, går no helst til Tyskland i staden. Det er ikkje noko underleg om dei i Franco-Spania helst sender varene sine til dei landa som hjelper dei og som dei kan få krigstilfang ifrå. Men det går då ut over Noreg. Aller verst er det i so måte med skipsfarta. Norske skuter er so godt som trengt ut or vare-utførsla frå Franco-Spania, i staden har tyske båtar fått ein storpart av utførsels-fraktene, jamvel for varer til Noreg. Dette heng i hop med at Franco-regjeringa ikkje gjev løyve til å betala fraktene i fri valuta, men vil

betala med pesetas som berre kan bli tekne ut mot varekjøp i Spania. Dette kan dei tyske skipsreidarane gå med på for di dei har ein clearing-skipnad med Franco-Spania. Og engelske båtar kan få frakter for di dei har stelt det soleis at dei kan få fraktene sine betala i pund. Men heile den store norske skipsfarta på Spania har kome ned i null. Den "julebåten" som elles kvart år har kome heim ifrå Spania med full last av allslags julegodt og frukt, kom no sist med ein last på 5 - fem - tonn etter han hadde vore innom alle dei spanske hamnene frå sør til nord. Kunde regjeringa sjå roleg på alt dette?

Det er sume som har slege på at Noreg burde gjeva folkerettleg godkjenning til regjeringa i Franco-Spania. Eg trur ikkje det er mange ansvarlege folk i landet som vilde vera med på det. Det er alltid so si sak å godkjenna ei opprørsregjering, og kva ein so vil segja om den gamle spanske regjeringa, so satt ho då der på fullt lovleg grunn, med folkevalt fleirtal i cortes bak seg. Eit land som held på demokratisk styring, kan ikkje lett flytja godkjenninga si over frå slik ei regjering til den som har reist makta si på eit opprør. Dessutan er det berrsynt nok at om Noreg vilde taka slikt eit steg, so gjekk det med det same over i ei statsgruppe med ein reint serskild ideologi: diktaturstatane. Endå i dag er det so godt som berre slike statar som har gjeve godkjenning til Franco-Spania - ikkje ein einaste sant demokratisk stat. Det vilde vekka ei undring som ikkje vilde vera gledeleg for oss, om Noreg tok romet sitt atmed diktaturstatane.

No er det sume demokratiske statar som likevel har kome i samkvem med Franco-regjeringa for handelsformål. Nederland var kanskje den fyrste staten som sende handelsutsending til general Franco, og sidan har bl.a. Sveits gjort like eins. Men aller mest la folk merke til at den britiske regjeringa no i haust beint fram gjorde ein avtale med Franco om slike handelsutsendingar. Det kunde kanskje vera tvilsomt om ikkje Stor-Britannia dermed gjorde eit steg på vegen til formeleg godkjenning; det har likevel den britiske regjeringa sjølv nekta for. I alle høve var dette fyredømet noko fårleg, so det vilde ikkje vera rådeleg å fylgja same vegen.

Då spørsmålet vart dryft i Utanrikskomiteen no i dei siste dagane i november, sa eg til slutt i ordskiftet at eg hadde i tankane ein framgangsmåte med former som ikkje gav burt noko av dei politiske prinsippa våre, men som likevel kunde gjeva handelen og skipsfarta vår det vernet som dei hadde naturleg krav på. Eg sa ikkje den gongen kva det var eg hadde i tankane. Men i dei neste dagane forma eg det nærare ut, fyrst for departementet mitt, so for Regjeringa, og på båe stadene fekk eg samtykke for at dette vilde vera ei god løysing. Det som det gjekk ut på, var i grunnen so einfelt som Columbus' egg. Eg meinte at vi fekk gjeva ein av dei honorære konsulane våre innanfor Franco-Spania i ombod å verja handelen og skipsfarta vår, og for dette formålet måtte då han få fullmakt frå den norske regjeringa til å tinga med myndigheitene i Franco-Spania om kompensasjons-forretningar og om innførselsfrakter for norske båtar. Desse konsulane var då i fyrevegen der på staden, og ombodet deira var just slikt eit verjemål; skilnaden var berre at dei no skulde få koma i regelrett samkvem med dei styringsmaktene som rådde der dei satt. Eg strekar under at her

er det ikkje spørsmål om noko slag diplomatisk samkvem eller noka folkerettleg godkjenning som kunde fylgja med det. Den spanske regjeringa i Barcelona blir framleis den einaste som vi soleis godkjenner, liksom det er den som framleis representerer Spania i Folke-Sambandet. Det som det gjeld om er ikkje anna eller meir enn vern for den handelen vi likevel har med Franco-Spania.

Regjeringa gjorde vedtak om å freista få denne skipnaden i stand i fyrstninga av desember. Sidan har eg halde på å fyrebu skipnaden; bl.a. har eg no nyst havt heime til samråd her den konsulen eg hadde tenkt å nytta til ombodsmann for regjeringa, konsul Jentoft i Bilbao. Dessutan har eg dryft spørsmålet med eit par andre regjeringar, serleg den belgiske (som spurde seg fyre hos meg) og den svenske. Sverige held no på å fyrebu same framgangsmåten, dei har han dessutan uppe i Danmark og Belgia, og det er tanken at serleg Noreg og Sverige skal gå fram nokolunde jamsides i denne saka. Endå har vi ikkje kome so langt so vi har gjort noko tiltak til å koma i samkvem med styresmaktene i Franco-Spania, det er ymse ting som endå treng til dryfting og fyrebuing. Men eg har då vilja la Stortinget få kunnskap om korleis planane ligg.

Den fjerde og siste saka som eg har tenkt å segja nokre ord om i dag, er spørsmålet om konsulata våre i Sovjet-Samveldet. Dette spørsmålet kom reint uventande på oss no den 11 januar då vi fekk telegram frå legasjonen vår i Moskva om at Sovjet-regjeringa kravde at vi skulde leggja ned det norske generalkonsulatet i Leningrad; for ho vilde gjennomføre den regelen at inkje land skulde ha fleir konsulat i Sovjet-Samveldet enn dette hadde i det andre landet. Noreg skulde då få ha ein konsul i Arkangelsk i motsvar til den russiske generalagenten på Svalbard.

Denne samsvars-regelen har Sovjet-Samveldet fyrr sett i verk i tilhøvet til Tyskland, Italia og Japan, statar som Samveldet har mindre god venskap med, og folk flest hadde vel tenkt seg at det ikkje vilde bli spørsmål om å taka han i bruk imot andre land. Forklaringa på at Sovjet-regjeringa no vilde gå lenger på same vegen, er gjeven i ein tale som vart halden no den 17 januar i det nyvalde "Høgste Rådet" for Samveldet av sjølve formannen i den nye utanrikskomiteen, Sjdanov, deputert frå Leningrad. Han sa at det fanst altfor mange framande konsular der i byen, og sume av dei, sa han, "går tydeleg utanfor råma av fullmaktene og pliktene sine, dei ber seg ulovleg med di at dei driv undergravingsarbeid imot det folket og det landet der dei har ombodet sitt." Det er då den evige redsla for samansverjingar og for spionering som ligg bak.

Vi har eit serskilt døme på dette i tilhøvet til Noreg. Og eg skal no her nemna ein ting som ikkje har kome fram for ålmenta, men som er teken upp i samanheng med konsulatkravet. Det er det at det russiske utanrikskommisariatet samstundes har kravt at vi skal kalla heim den konsulen vi har i Arkangelsk, Arnold Wicklund. Kravet vart grunngeve med at det hadde kome alvorlege klagemål imot han, so han var ikkje ynskverdig lenger. Men då sendemannen vår spurde kva det var klagene gjekk ut på, so fekk han ikkje anna svar enn at det galdt forbrot av same slaget som den tyske generalkonsulen Sommer var utvist for no siste hausten - den gongen var det tale om mordplanar og

sabotasje m.m., reint meiningslause ting. Det er ikkje lenger sidan enn i april i fjor at Sovjet-regjeringa gav godkjenninga si til konsul Wicklund, og vi har aldri fyrr høyrte anna enn godt om han. Men då Sovjet-myndigheitene no i november som var, heldt på med ei av dei store oppreinskingane sine, då kom dei nær burt i konsul Wicklund. For millom alle dei som då vart sett fast, var dei to hushjelpene han hadde i tenesta si, dessutan ein bror til kona hans (ho er russisk), ei dame som var lengre ute i skyld med han, og so ein gamal ven i same garden. Dette kunde ikkje vera gjort for anna enn for sjikane mot konsulen, og vi har god greie på at det vart drive spionering imot han. Det er greitt nok at det blir ikkje mogleg å halda ein konsul som styremaktene i det framande landet ikkje vil vita av. Men det er likso sjølv sagt at vi kan ikkje gjeva han avskil utan vi får fullt opplyst kva for klager som blir reist imot han, og har fått høve til å granska desse klagene på rette måten. Dette har eg då òg gjeve instruks om til legasjonen vår i Moskva.

Men so kjem eg tilbake til kravet om å leggja ned generalkonsulatet i Leningrad. Det er ikkje berre Noreg som slikt eit krav er reist imot. Det er samstundes teke upp imot Sverige, Stor-Britannia, Estland, Tsjekkoslovakia, Tyrkia, Iran og Afganistan. Men Noreg har - liksom Afganistan, og kanskje Sverige - den serstoda at det har ein traktat som gjev oss rett til å halda uppe dei konsulata vi på fyrehand har i Sovjet-Samveldet. I handelstraktaten vår med Samveldet frå 1925 står det i den fyrste artikkelen at dei to partane gjev kvarandre rett til å setja konsular i alle dei byane og hamnene som andre statar har konsular i, og dette - står det - "i tillegg til dei konsulpostane som alt finst." Det er då ingen tvil om at dei konsulpostane som Noreg alt har i Sovjet-Samveldet, dei har vi etter traktaten rett til å ha framleis.

No er det dess verre so at Sovjet-regjeringa på eit punkt i praksis har tvinga oss burt ifrå denne retten. Då vi skulde ha den nye konsulen i Arkangelsk, vilde vi ha inn i godkjenningsdokumentet for han eller for konsulen i Leningrad at Murmansk framleis skulde høyra til eit av desse konsulatområda, og i meir enn eit år striddest vi med Sovjet-regjeringa om dette; for ho vilde no setja Murmansk utanfor. Vi måtte til slutt gå med på at Murmansk ikkje kom med, for elles hadde vi ikkje fått konsulen i Arkangelsk godkjend. Men vi la fram eit høgtideleg motmøle og heldt fast på at retten hadde vi likevel etter traktaten frå 1925.

No vil då Sovjet-regjeringa driva oss til å gjeva avkall på endå meir av retten vår. Og vi kan ikkje dylja for oss sjølv at ho har makt-råder til å setja viljen sin igjenom. Eg vil ikkje heller la det vera unemnt at vi har fått mykje mindre bruk for konsulatet i Leningrad i dei siste åra enn vi hadde fyrr - dei norske skipsreidarane har funne meir lønsom fart for skutene sine på andre farvatn, og når det i 1932 kom 107 norske skuter til Leningrad, so hadde talet i 1935 og 1936 minka ned til 23 og 24. Dette kan koma til å bli annleis i år som kjem, og eg har ikkje tenkt at vi skulde bøyggja undan so altfor lett; eg vil føra ein strid for retten vår. Heile det kravet som Sovjet-Samveldet har sett upp, om likskap i konsulpostar millom to og to land, er so urimeleg so det møter

motstand på alle kantar, og vi har då godt fylgje når vi tek upp strid. Den britiske regjeringa har sagt ifrå i Moskva at ho reknar kravet for eit "uvenleg tiltak". Det kan godt henda at det kan koma den stunda då det blir lagleg å segja offentleg frå om det traktatbrotet Sovjet-Samveldet her vil driva fram mot oss, og då kunde det kanskje òg bli høveleg å tala om andre rettsbrot som Samveldet har gjort seg skyldig i mot oss. Fyrebels har eg berre vilja la Stortinget få full kunnskap om koss spørsmålet står.

Dermed er eg ferdig med det som eg i dag vilde gjeva Stortinget opplysning om. Som sagt, eg ventar med meir ålmenn utgreiing om utanrikspolitikken til eit møte for opne dører. Men vil Stortinget med ein gong dryfta desse sakene eg her har tala om, so er det greitt at eg gjerne vil høyra både innlegg og spørsmål.

Hr. Magnus Nilssen inntok presidentplassen.

Hambro: Jeg er utenriksministeren meget takknemlig, fordi han gir Stortinget denne orientering for lukkede dører, og fordi han sluttet med å erklære at han var meget rede til å gi ytterligere opplysninger eller å besvare spørsmål, hvis noen ønsket å stille sådanne. Det er selvsagt vanskelig for ikke å si ugjørlig å drøfte vidtrekkende og ganske delikate saker uten å ha den tilstrekkelige dokumentering. Men der er et par bemerkninger jeg gjerne vilde knytte til utenriksministerens redegjørelse, og et par spørsmål jeg gjerne vilde stille ham.

Stort sett deler jeg den lite optimistiske oppfatning av hele den politiske maktsituasjon, som lå under utenriksministerens redegjørelse, og som særlig kom til uttrykk ved de bemerkninger han knyttet til konferansen i Bryssel i anledning av konflikten mellom Kina og Japan. Jeg er helt enig i at Norge var nogenlunde nødt til å delta i den konferanse, i ethvert fall ikke kunde bli borte uten at det vilde vakt en ytterst eiendommelig oppmerksomhet. Ikke bare var vi bundet ved avtalen i Washington, men i Folkeforbundets forsamling ifjor hadde Norge likesom de andre nordiske land også stemt for opfordringen til å innkalle til dette møte i Bryssel. Men jeg er ikke sikker på, om jeg ikke vilde ha ønsket at den norske delegasjon i Bryssel heller enn å avholde sig fra å stemme til slutt hadde tatt anledning til - og der var rikelig av anledninger - å avbryte sin deltagelse i konferansen og forlate den på et tidligere tidspunkt. Jeg tror, de som deltok i den konferanse, hadde et inntrykk av, at det var en av de minst hyggelige konferanser som har vært ført, da det var så temmelig åpenbart, at det eneste som interesserte maktene, var å holde sig adgangen åpen til å selge ammunisjon og våpen til begge parter. Det har vært drevet med en kynisme som neppe nogensinne før fra alle de store makters side. Det er betegnende, at mens Japan søkte å øve et påtrykk på Frankrike for å hindre utførselen av våpen over den indokinesiske grense til Kina, har Japans forbundsfelle - tør man vel nesten kalle det - Tyskland, fremholdt overfor Frankrike, at det var en nesten uvennlig handling, hvis det vilde sperre den grense, da Tyskland er en av de stater som driver det livligste salg av våpen og ammunisjon til Kina. Det er ganske betegnende. Og slik var vel

i det hele tatt stemningen og strømmingene i Bryssel; og de enkelte representanter for England og Frankrike, som vel hadde ment noget annet med konferansen, fikk i virkeligheten ikke tilstrekkelig innflytelse til å gjøre sin røst særlig hørt. I den forbindelse vil jeg gjerne ha understreket en ting som jeg tror at vi i Norge er altfor lite opmerksom på når vi så sterkt ved enhver anledning understreker det nordiske samarbeide og fremholder betydningen av det. I alle disse spørsmål om nøytralitetens forståelse, og om vår innstilling til fred og til konflikter, har vi interesser som er betydelig anderledes nyansert enn vårt naboland Sveriges. Sverige er et av de sterkeste våpen- og ammunisjonsutførende land i verden. Etter statistikken for de siste år er omtrent 1/6 av all eksport av våpen foregått fra Sverige, - ikke av produksjon, men av eksport. Og Sveriges industrielle blomstring idag skyldes i første rekke deres våpeneksport og de tungindustrier som er knyttet meget nær til denne eksport. Jeg synes at vi ved mer enn en anledning har sett i de overordentlig elastiske uttalelser fra den svenske utenriksminister, også en viss avspeiling av dette faktum, som det ikke nytter å lukke sine øine for. Vår innstilling på dette område er en annen. Den svenske regjering varetar med stor interesse Sveriges betydelige eksport. Vi har ikke en tilsvarende interesse. Når vi med den letthet som faller oss naturlig, taler om at de store makter bare tilgodeser sine egne interesser, tror jeg det kunde være nyttig av og til å minne om at noen vesensforskjell mellom store og små nasjoner i så henseende er det meget vanskelig å spore. Enkelte varetar sine våpeneksportinteresser, andre varetar sine fiskeeksportinteresser. I begge tilfelle er det lett å konstatere at omhuen for interessene pleier å overskygge omhuen for prinsippene; men da det for verdens fredelige utvikling er betydelig mere risikabelt å vareta våpeneksportinteressene, tror jeg at vi har grunn til alltid å vise noen forsiktighet med å stille oss på en paralell linje med Sverige. Jeg har villet si dette. Det kan ikke vel sies for åpne dører, og det er heller ikke sagt for å kaste noen skygge over Sverige, men kun for å understreke at de økonomiske interesser i dette land er vesentlig anderledes nyansert enn våre egne økonomiske interesser, og at Sverige har tilknytning til en rekke stater som får sitt vesentlige våpenbehov dekket i Sverige, mens vi ikke har slike tilknyttende interesser til disse stater.

Jeg tror at nettopp denne konflikt i det fjerne Østen stiller i et uhyggelig relieff Vestens maktesløshet så lenge regjeringene og den offentlige opinion ikke vil ta standpunkt til prinsippene istedenfor å ta standpunkt til interessene alene. Jeg skulde ønske at Norge, hvor det har anledning til å delta, og har en plikt til å være med å treffe avgjørelse, vilde markere at den norske regjering har den opfatning at også i internasjonal politikk må der være noget som er rett og noget som er urett. Hvis statene ikke vil erkjenne det, kommer vi overhodet ikke ut av det folkerettslige kaos hvori verden befinner sig idag i en ennu høiere grad og ennu mer smertelig grad enn kanskje nogensinne før.

Det er givet, som utenriksministeren berørte, at en liten stat er nødt til å optre med den aller største forsiktighet.

Dens interesser er ikke så betydelige at den vel kan optre ukallet, og aller minst optre ukallet som rådgiver like overfor andre for hvem det gjelder så meget mere. Men allikevel er der en rekke anledninger hvor man er nødt til å optre i kraft av det internasjonale samarbeide og dets prinsipper, og jeg tror at det i de tilfelle, ikke undtagelsesfritt, men som en hovedregel, er mere langsiktig og riktig politikk å optre enn å la være å optre. En stat har i Folkeforbundet, som i alle internasjonale konferanser, den utvei å la være å stemme, men i virkeligheten opfattes også det som en partitagen. Om man lar være å stemme, da befinner man sig vel i vesentlig den samme stilling som en østers som lukker sitt skall, den føler sig innadtil meget beskyttet, men utadtil blir dens posisjon akkurat den samme.

Utenriksministeren gav opplysninger om vårt forhold til Tyskland, som jeg er sikker på alle var ham takknemlig for å få. Han nevnte derunder at et stort blad i Oslo hadde skrevet slik og slik. Jeg vil be om som en almindelig regel, at utenriksministeren og andre medlemmer av Regjeringen ikke innskrenker sig til å si "et stort blad", hvorved der kastes mistanke på alle blad, men at de opgir hvilket blad det er. Gjør man ikke det, da kommer vi omtrent i samme stilling som stormaktene når de stadig talte om at en ukjent makts undervannsbåt hadde torpedert skib i Middelhavet. Jeg trodde først det var ett blad det blev siktet til, men skjønnte bakefter at det måtte være et annet. Jeg tror det er langt riktigere alltid å nevne det, og jeg vet at enhver presseman vil være enig i det. Jeg er klar over at det var en hensynsfullhet, en diskresjon fra utenriksministerens side, og slik vil det vel i mange tilfelle være, men jeg tror det er langt å foretrekke at man der nevner like ut hvilket organ det er som har forsett sig, eller som man mener har forsett sig. Jeg deler utenriksministerens opfatning, at det er beklagelig at store blad i Norge gang på gang har skrevet om disse forhold på en måte som måtte være ytterst krenkende for varetagerne av Norges legitime interesser, uten at disse blad kan ha undersøkt de saklige forhold. - Jeg vil si som jeg også har hatt anledning til å si i utenrikskomiteen, at jeg har funnet det naturlig at den norske regjering har vist megen forsiktighet med å la den norske legasjon i Berlin på bakgrunn av det som er skjedd, opptrede ved tyske fester. Jeg deler den opfatning at f.eks. disse nordiske fester som har vært avstedkommet, i ingen henseende bør støttes ved noget offisielt nærvar fra norsk side, uansett hvad de andre nordiske land gjør. Det er de plumpeste agitasjonsfester, hvor man har hatt som talere og veiledere tyske agitatorer som i sine skrifter og i sine foredrag har gitt uttrykk for den opfatning at det nye tyskland trengte som sin interessesfære også de nordiske land, og som på sine karter har inntegnet både de svenske og de norske malmleier som områder Tyskland måtte ta i sin første ekspansjonsperiode. Jeg finner at vi ikke taper nogetsomhelst ved å holde oss tilbake. Og når hr. Rosenberg opptreder som den store veileder ved disse anledninger, må det være fyldestgjørende at der fra norsk side deltar de meget få enkeltmenn som i likhet med hr. Rosenberg mener at de er født

uten arvesynd og derfor ikke har behov for nogen særlig art av objektivitet eller hensynsfullhet overfor andre.

Utenriksministeren nevnte at man hadde strukket sin velvilje så vidt at man hadde trukket tilbake et norsk forlangende om å få eksekvatur for en ny norsk konsul i en av våre byer, i Trondheim, og den norske regjering hadde, såvidt jeg vet, visse begrunnede formelle innvendinger å gjøre. Jeg trodde at resultatet hadde vært at man fra begge sider hadde trukket tilbake sine innvendinger, fra norsk side de reelle, fra tysk side de fiktive, forat begge kunde bli utnevnt. Det blev ikke sagt av utenriksministeren, men jeg vil gjerne spørre ham om det har vært en gjensidighet også i dette forhold, for jeg finner ingen grunn til at vi på bakgrunn av alt det som foreligger, i rent formelle taktspørsmål skal strekke vår velvilje meget lenger likeoverfor Tyskland enn Tyskland strekker den likeoverfor oss. Jeg må bekjenne at rent formelt vilde jeg i den givne situasjon ha funnet det ganske tiltalende om man hadde fulgt det vink som blev gitt av en av våre sendemenn, og hadde latt vår minister i Berlin bli i Norge og latt legasjonen bestyre av chargé d'affaires. Men med den store reelle betydning det har for oss å ha et godt handelspolitisk forhold til Tyskland, vil jeg tillate mig å spørre her for lukkede dører om det ikke kunde være nyttig og betimelig å forandre personalet ved den norske legasjon i Berlin. Ministeren har vært lenge i Tyskland, han har intet høiere ønske enn å komme derfra og har gang på gang gitt uttrykk for dette ønske. Jeg tror at man også burde la ham få følge av legasjonsråden, som visstnok i like lidenskapelig grad har det stikk motsatte ønske, å forbli i Tyskland og kunne nyte godt av de tyske forhold så lenge som mulig. Jeg tror at under såvidt vanskelige forhold som man har i Europa nu, er det muligens naturlig å bytte personalet på de utsatte poster hyppigere enn vi har pleiet å gjøre, om vi enn ikke behøver å gjøre det så ofte som visse andre stormakter og mindre makter pleier å gjøre.

Utenriksministeren berørte vårt forhold til Spania. Jeg finner det både interessant og gledelig at regjeringen har gitt konsul Jentoft i oppdrag å søke å vareta visse skibsfart- og handelspolitiske interesser i det utenriksministeren kalte Franco-Spania, og jeg er enig med utenriksministeren i at spørsmålet opstår ikke for Norge idag om en anerkjennelse av Francos regjering. Så vidt jeg vet, har det heller ikke fra Franco-regjeringens side vært gjort nogetsomhelst forsøk på å opnå anerkjennelse av Norge. Men det er naturlig, med de store interesser vi har på Spania, at vi med iakttagelse av all den nødvendige diskresjon og takt prøver å knytte de tråder som har vært klippet over. Våre næringer og vår skibsfart er, tross øieblikkets konjunktur, målt med de lange mål, på flere felter ganske vanskelig stillet. Utenriksministeren nevnte, at mens besøket av norske skib i Leningrad i 1932 var 107, er det i de siste år gått ned til 23-24; i Spania er det gått ned fra et meget høit tall til praktisk talt ingenting. Og det er lettere å bli trengt ut enn å komme tilbake igjen. Derfor er det naturlig at utenriksministeren, slik som han også gjorde rede for, forsøker både å knytte forbindelser i Spania og å bevare det generalkonsulat i Leningrad som er av vesentlig betydning

for vår fortsatte skibsfart der. - Vi hadde en episode med Spania, som Stortingets medlemmer vil huske, Gulnesaffæren, hvor der fra den spanske regjering side blev lovet en erstatning i form av kontante pengesummer til de efterlatte efter de nordmenn som blev drept eller blev gjort til hel invalid ved bombardementet på dette norske skib. Da vi hadde møte i utenrikskomiteen i november, var det ennu ingen penger kommet fra den spanske regjering, skjønt jo tilfellet ligger temmelig mange måneder tilbake. Jeg vil gjerne spørre om det er kommet nogen penger nu til disse efterlatte? Og om Regjeringen, i tilfelle av at der heller ikke nu er kommet nogen penger eller er utsikt til at man kan få pengene, om Regjeringen likeoverfor de efterlatte har utbetalt noget forskudd av nogen art, eller om disse efterlatte står i nøiaktig den samme stilling som de stod i umiddelbart efter den lille katastrofe dernede?

Vi har på grunn av tidsforholdene hatt mange vanskeligheter for vår utenriksrepresentasjon og for vårt utenriksdepartement. Jeg tror at det stort sett må sies at vår utenrikske representasjon under departementets ledelse har nedlagt et stort, og såvidt man kan dømme, i de fleste henseender meget fortjenstfullt arbeide på å rede ut de mange floker som er opstått, og å bevare våre interesser så uskadt som det har vært mulig. Og det tilfredsstillt meg å høre at utenriksministeren, også hvor det gjaldt forholdet til Russland, vilde sette noget inn på å verne de traktatmessige rettigheter vi har, til å holde oppe våre konsulater. Det er gitt, at for visse stater kan det bety meget lite å ha disse konsulater. Når vi står i klasse med Afganistan rent traktatmessig, så er det jo gitt for enhver at kommer vi til realitetene, så står Norge i en helt annen stilling enn disse stater, som også hadde krav på å oprettholde sine konsulater. Leningrad har for norsk skibsfart, og delvis for norsk eksport og import, vært en havn av stor betydning, og om skibsfarten av forskjellige grunner har gått sterkt tilbake i disse siste år, kan det vel være begrunnet håp om at den vil gå op igjen. Med de skiftende konjunkturer på skibsfartsmarkedet følger det jo alltid ganske store fluktuasjoner, og det vil da være av viktighet for oss å holde postene oppe, likesom det selvsagt er av viktighet for oss å verne om og holde fast ved de traktatmessige rettigheter vi har, i det ene land som i det annet. Det man gir fra sig, vinner man vanskelig tilbake, og der hvor man står på sin formelle traktatmessige rett, der står man relativt sterkt.

Det var en enkelt ting i forbindelse med Spania og forholdene der, jeg gjerne vilde nevne. Der er jo meget stor nød i Spania, særlig innen det område av Spania som regjeringen har herredømme over. Franco-Spania er, hvad levnetsmidler angår, den rikere del av Spania, hvor prisene er lave, og hvor mat er billigere idag enn den var for nogen år siden, mens det i det område av Spania som regjeringen har under sin myndighet, er meget vanskelig å få tilstrekkelig mat. Det er i dette øieblikk, lavt regnet, 250 000 spanske barn som er på randen av hungersnøden, og der er laget en internasjonal hjelpekomite, som har tatt sitt hovedsete i Paris, for å prøve å gjøre noget for disse barn. Den engelske regjering gav en bevilgning av 25

000 pund sterling til hjelp for denne komite på betingelse av at der blev skaffet et visst beløp ad annen vei og fra andre stater. Vi har naturligvis ingen nevneverdig materiell interesse i å være med, og jeg vet at finansministeren, som enhver forsiktig finansminister alltid gjør, finner at budgettet er meget spent. Men jeg tror at hvis Regjeringen kunde finne utvei til en beskjeden bevilgning i likhet med den engelske, vilde det ha en betydelig moralsk virkning, kanskje ikke minst i våre naboland.

Jeg vil i den forbindelse også nevne ytterligere en filantropisk aksjon. Der blev av Folkeforbundet ifjor bevilget 2 millioner schweiserfranc til medisinsk hjelp i Kina. Og der befinner sig for øieblikket i Kina tre store ambulanser for Folkeforbundet, formodentlig de største og best utrustede ambulanser som nogensinne har rullet på nogen landevei - det er nemlig ambulerende ambulanser, 36 automobiler og en rekke læger og apotekere knyttet til hver, men de er også beregnet på å kunne etablere et sanitetsvesen i de provinser av Kina som de gjennomreiser. Den ene står under kommando av generalinspektøren for det franske sanitet, som med permisjon meldte sig som frivillig, den annen er ledet av direktøren for det medisinske fakultet ved universitetet i Zürich, og den tredje er ledet av den engelske overlæge for hospitalet for tropesykdommer i Hongkong. Alle er frivillige. Og der er en stab av fremragende læger med. Den danske regjering har skjenket som gave til denne ekspedisjon 5 000 doser antitetanus-serum og 1 million doser antidifteri-serum. Det danske Røde Kors har skjenket 10 000 doser antitetanus-serum og 2 millioner doser antidifteri-serum. Den hollandske regjering har fremsatt forslag om en bevilgning av 50 000 floriner til støtte av disse ekspedisjoner, og der er - jeg hadde nær sagt, merkelig nok - også fra tysk side ydet betydelige gaver, idet det verdenskjente medisinske firma Bayer har stillet gratis til disposisjon særdeles kostbare og sjeldne lægemidler. De franske og engelske linje på Østen har fritt tatt ut alt som var nødvendig, og store engelske firmaer i Orienten har gratis påtatt sig transport og distribusjon etc. Jeg nevner ikke dette som nogen direkte opfordring for Norge til å være med, men som et lite vidnesbyrd om at der allikevel også i denne tid skjer enkelte internasjonale fellesaksjoner av noget mer gledelig art.

I forbindelse med denne omtale av en slik fellesaksjon vilde jeg gjerne rette et spørsmål til utenriksministeren om vårt forhold til Folkeforbundet i øieblikket. Den 31te i denne måned trer sammen i Geneve den såkalte 28-mannskomite som drøfter Folkeforbundets pakt og de eventuelle reformer i denne pakt. Norge er ikke representert i denne komite, men Sverige er representert der. Imidlertid har enhver stat adgang til å anmode om å bli hørt, og efter hvad der er blitt meddelt, har Danmark benyttet sig av denne adgang. Jeg vilde gjerne spørre om Norge har benyttet sig av denne adgang, om Utenriksdepartementet kjenner til det svenske standpunkt og den svenske utredning som måtte være fremlagt her. Man diskuterer jo i første rekke de meget viktige spørsmål om sanksjoner og om rekkevidden av det ansvar et medlemskap i Folkeforbundet medfører. Det er mulig at disse ting vil bli berørt for åpne

dører. Hvis så er tilfellet, er det selvsagt overflødig for utenriksministeren å svare her, men hvis der er opplysninger utenriksministeren vanskeligere kan gi for åpne dører, tror jeg at Stortinget vilde være takknemlig for å få dem nu. Det er jo ikke mange dager til denne kommisjon skal trede sammen, og hvis Norge der har et standpunkt som det kommer til å forfekte, vilde det være en vinning om Stortinget på forhånd var orientert i så henseende.

Utenriksminister Koht: Eg vil berre få lov heilt stutt å svara på dei spørsmåla som hr. Hambro har vendt til meg. Eg skal ikkje gå inn på noko ordskifte elles um spørsmål som kann ha vore framme. Hr. Hambro spurde etter namnet på det bladet som eg hadde sikta til då eg tala um dei som hadde teke parti for Tyskland i det tilhøvet som er millom Noreg og Tyskland. Det var med vilje at eg ikkje nemnde det namnet, for di eg ikkje vilde erta noko serskilt parti her i salen. Eg la elles merke til at hr. Hambro sjølv straks etter tala um kva sume storblad hadde skrive her i landet, og han nemnde ikkje namn sjølv. Eg trur difor at same umsynet kanskje kann halda meg tilbake frå å gjeva noko svar i denne stunda ogso.

Eg skal svara på det spørsmålet som hr. Hambro kom med um konsulatet i Dresden. Han spurde um Tyskland hadde gjort det same for søknaden frå tysk side um eit serskilt konsulat i Trondheim. Ja, det har det gjort. Det vart gjort samstundes på den eine og på den andre sida, det vil segja at det var Tyskland som kom fyrst med tilbod um å dra tilbake sin søknad. Eg treng difor ikkje gå inn på dei serskilde grunnane som kunde vera på dei tvo sidone mot dei konsulane som det hadde vore spørsmål um.

Eg vil ikkje svara noko på det spørsmålet frå hr. Hambro um det ikkje skulde vera høve til, og um det ikkje skulde vera rett å få i stand eit personskifte i legasjonen i Berlin. Ærleg tala trur eg ikkje det er av dei spørsmål som det er naturleg å dryfta her i Stortinget. Det er mange serskilde ting som der spelar inn. Eg kann då berre segja den ting at eg til no ikkje har funne noko serskilt høve til å gjera noko skifte i Berlin.

Med umsyn på det som det er tale um for Spania, må eg fyrst få retta ei lita mistyding hos hr. Hambro, i det minste i den forma han gav det han nemnde. Han sa det som um eg hadde gjeve konsul Jentoft i umbod å koma i samkvem med Franco-regjeringa. Det er ikkje endå gjort, det heile er berre i fyrebuing og plan. - Men so spurde hr. Hambro korleis det gjekk med Gulnes-saka. Der er det soleis at den representanten vi har hos regjeringa, den som var i Valencia og no sit i Barcelona, har ein ståande instruks um stendig å purra på um dei krava som Noreg har etter den lovnaden som den spanske regjeringa sjølv har gjeve, og med visse millomrom purrar eg dessutan frå Utanriksdepartementet på denne umbodsmannen vår, so eg skal vera trygg på at han driv på med si purring. Men det er diverre so at det ikkje har vorte anna enn purring heller; for vi har endå aldri fått ein einaste skilling utbetalt. Spørsmålet um å betala forskot no av den norske statskassa til dei som skulde ha vederlag frå spansk side, har eg sume gonger havt uppe med meg sjølv; men eg får vedgå at eg ikkje har kome til å gjera noko med det. Det er no so at når ein går og ventar på å få

noko frå ein annan, ventar og ventar ein, og ein får gode ord og lovnader, og so vonar ein at dei skal bli oppfylde, og so blir det kanskje so at ein skyt for lenge ut med det ein sjølv kunde gjera.

Hr. Hambro nemnde spørsmålet um statshjelp for dei spanske borna som lid naud. Til no har det vore so her i landet at vi har overlata alt slikt til privat hjelp og private gåvor. Korleis det har seg med lovnaden frå den britiske regjeringa um at ho vil gjeva so og so mange pengar um andre statar vil gjeva ein tilsvarende sum - eller kanskje var det ein endå større sum - har eg ikkje fått noka sikker greie på. Eg har ikkje set anna enn private brev um dette, vi har ingen ting fått beint fram frå England um denne saka. Men på private brev um dette har eg svara at den norske regjeringa alltid i desse tinga har halde seg til at det blir dei private som må hjelpa til når det blir spørsmål um hjelp av det slaget.

Til aller sist tok hr. Hambro opp spørsmålet um tilhøvet vårt til Folkesambandet. Det er rett, som han sa, at eg har tenkt at vi måtte dryfta dette spørsmålet for opne dører, og det er ikkje då nokon grunn til å tala noko serskilt um det her. Det er berre det einskilde, faktiske spørsmålet han kom med, som eg kann svara på - det um møta i 28-mannsnemnda, paktreformnemnda, som no skal samlast i Genève den 31 januar. Det er ikkje heilt soleis at kvar stat har høve til å møta der. Det som er vedteke, er at nemnda kann innby andre til å møta der når det er noko serskilt som nemnda vil ha frå andre; men det er greitt at ein kunde alltid få seg ei slik innbjoding når ein plent vilde ha det. Eg har då havt dette spørsmålet uppe um det skulde vera grunn for Noreg til å møta. Eg har kome til den endskapan at det er best for oss å lata vera å møta fram der, og den same endskapan har både den danske og den finske regjeringa kome til. Det møter ikkje andre frå dei nordiske landa i det minste enn den regjeringa som på fyrehand er medlem i nemnda. Eg kann visa til at vi frå den norske regjeringa har gjeve ei svært grei fråsegn um korleis vi ser på tilhøvet vårt til Folkesambandet, både i serskilt skriv til Folkesambandet i august 1936 og i det som eg sa - eg trur svært detaljert - i Stortinget den 24 juni i fjor. Eg kjenner til det som den svenske regjeringa kjem til å segja for sin part i 28-mannsnemnda. Det har vore lagt fram for alle dei nordiske regjeringane, og dessutan for sume andre regjeringar og, på fyrehand; men det har ikkje vore nokon grunn for meg til å taka spørsmålet serskilt opp. Den svenske fråsegna kjem, so vidt eg veit, til å bli offentleg.

Sundby: Som medlem av den utvidede utenrikskomite, hvor vi har drøftet disse spørsmål litt på forhånd, synes jeg det er nødvendig å si nogen få ord slik i sin almindelighet. Spesielt efter president Hambros uttalelse her synes jeg det er nødvendig. Det er jo ikke til å komme forbi at vi er kommet i et nesten uhyggelig spent forhold til enkelte store land, slik at våre næringsinteresser, og også vårt arbeidsliv, kan komme til å lide betydelig ved det, og som vi har hørt, har vi allerede lidt sterkt under det. Jeg vil ikke dømme nogen, jeg vil ikke gå så langt tilbake som til Nobelkomiteen, og jeg vil slett ikke dømme vårt utenriksdepartement eller dets optreden.

Det er ikke lett å dømme når man ikke kjenner alle detaljer. Men jeg tror heller ikke at vi her uten videre skal dømme den annen part, de parter som mener sig fornærmet av oss, de utenlandske makters representanter, det er heller ikke der så lett å dømme uten videre. Og det er der jeg vil gi utenriksministeren et litt annet råd enn jeg hadde inntrykk av at president Hambro gav. Jeg hadde inntrykk av at han nærmest tilskyndet utenriksministeren til å fortsette med å la fornærmelsene fra den ene side gjengjeldes av fornærmelser fra den annen side så det dynger sig op. Jeg vil heller gi det råd at vi her som i privatlivet nok skal svare på en fornærmelse, men vi skal dog søke å få det glemt etterhvert og søke å jevne veien for forståelse, og ikke dynges op og dynges op videre, så det blir vanskeligere og vanskeligere og verre og verre. Jeg kan være tilfreds med hr. Hambros råd i retning av å trekke tilbake vår sendemann i Berlin - jeg har tidligere uttalt mig i samme retning - men jeg er ikke så sikker på det råd som blev gitt om å la det følges av at også de øvrige ledende i legasjonen eller nestkommanderende skal trekkes tilbake. Jeg kjenner ikke det spor til den sak og kan ikke dømme om det, men jeg fikk en smule inntrykk av at det hele var ganske sterkt betonet av antipati eller sympati, og dette vilde jo bli et adskillig sterkere skritt enn rett og slett et skifte i den øverste stilling, som jeg tror kan være ganske begrunnet i og for sig, så meget mer som det også ønskes av vedkommende.

Jeg er også tilfreds med at utenriksministeren har etablert en slags forbindelse med Franco-regjeringen og håper at det kommer så langt, selv om det ikke har vist frukter enda, at det vil bidra til å jevne veien, slik at vi kan vinne igjen det tapte. Det er jo, som president Hambro sa, adskillig vanskeligere enn å tape. Jeg har bare villet si disse ganske få ord.

Lykke: Jeg hadde håpet at utenriksministeren idag hadde kunnet fortelle oss at det allerede var truffet en ordning med Franco-Spania, men vi må altså fremdeles vente på det. Ved et tilfeldig opphold i utlandet fikk jeg rede på noen fraktslutninger som jeg syntes det var ganske beklagelig å høre om. Det gjaldt det store sinkkompani som alltid har brukt norske skib ved sine transporter. Det hadde ikke vært mulig for det å kunne få tilbud fra norske skib, for på de norske skib forlangte mannskapet uhørte tillegg i sin lønn, og assuransepremiene og den slags var for høie. Og hvem var det som fikk disse frakter. Det var danske skib som gikk i farten og som hadde tatt fra oss dette. Den samme mann som omtalte dette kunde fortelle at han nettop hadde truffet den tidligere finansminister Flandin, som refererte fra en meget hyggelig samtale han hadde hatt med vår utenriksminister i Kjøbenhavn. Det hører ikke hjemme her, så det skal jeg la ligge. Det var ganske interessante uttalelser som der blev referert.

Så var det det spørsmål hr. Hambro var inne på med hensyn til de spanske barn. I det stykke er jeg enig med utenriksministeren helt og fullt. Det må man overlate til den private veldedighet. Jeg gad vite om ikke den bevilgning som det tales om fra Storbritannia, også er skaffet ad frivillig vei. Jeg tror ikke engang man har anledning til å bevilge den

slags på det britiske budgett, men det skal jeg ikke si så sikkert. Jeg vil bare støtte utenriksministeren i hans opfatning, at her må man la den private offervilje være enerådende.

Så var det til slutt den lille episode med disse to konsulater som skal brukes mot hverandre, Dresden og Trondheim. Jeg beklager at vi skal være kommet på høide med Dresden der. Saken er nemlig den at vi trengte et tysk konsulat i Trondheim, og den mann som er der, sitter på sin avskjedsansøking og har gjentagne ganger bedt om å bli avløst og det er i våre dager ikke lett å få konsulter. Det stilles ganske andre krav til honorære konsulter enn det blev gjort i gamle dager. Der kreves meget arbeid, der kreves at man gir opplysninger og - jeg hadde nær sagt - gjør viserguttarbeid, noget som de fleste som har en forretning, kvier sig for å overta. Derfor, da man hadde funnet denne mannen det her dreier sig om, var alle sammen meget fornøid med at han til slutt hadde erklært sig villig. Men da denne ulykken i Dresden kom, har de altså funnet op at denne mannen engang hadde fått en bot for bilkjørsel. Det blev benyttet som påskudd til å nekte exekvatur akkurat som tyskerne sannsynligvis har et lignende påskudd for sin holdning overfor konsulen i Dresden. Begge deler var vel kanskje litt opkonstruert. Men jeg vil be om, hvis det er mulig, og hvis vedkommende fremdeles er ansøker til stillingen, at den sak blir ordnet snarest mulig.

Hambro: Jeg vil takke utenriksministeren for de svar han gav på mine spørsmål. Det var selvsagt ikke min mening å opfordre til noen diskusjon i Stortinget om personsspørsmål eller et eventuelt ombytte ved vår legasjon i Berlin. Men jeg vilde fremkomme med de bemerkninger jeg fremkom med, idet jeg tenkte mig at de muligens kunde være av noen nytte. Forholdene vedrørende Folkeforbundet kommer vi da tilbake til for åpne dører. Men jeg vil ha sagt i anledning av den prinsipielle bemerkning om gaver, som nu også fikk hr. Lykkes tilslutning, at det høres så smukt å si at det alene er private som skal gi gaver. Jeg vil få lov til å minne om at da Aalesund brendte for 34 år siden nettop i disse dager - det var i januar 1904 - satte man i Norge uhyre pris på at de første som gav gaver, det var Tyskland, det var den danske regjering og det var den svenske regjering. Og det var ingen i Norge, og aller minst i Aalesund, som den gang sa: Nei, det er bare private som bør gi gaver. Vi satte pris på det, og vi befinner oss for øieblikket på et punkt i verdensutviklingen hvor det neppe er helt ut tilfredsstillende at statene ved enhver anledning toer sine hender og sier at hvor det er tale om represalier av den ene eller den annen art, der er det statens opgave, men hvor det er tale om under den ene eller den annen form å gyde balsam i sårene, der får de private tre til.

Presidenten: Presidenten foreslår at utenriksministerens redegjørelse sendes utenriks- og konstitusjonskomiteen. - Det ansees enstemmig bifalt.

Protokollen blev derpå referert uten å foranledige nogen bemerkning.

Møte for lukkede dører, Stortinget 27. januar 1938

Møtet hevet kl. 11.50.